

Educació i comunicació audiovisual, responsabilitats compartides

Victòria Camps

Alfabetitzar ja no vol dir només ensenyar a llegir i a escriure. En el nou entorn audiovisual i digital, els instruments del coneixement es diversifiquen cada vegada més. El llenguatge de la imatge complementa –quan no substitueix– el llenguatge verbal. És un llenguatge que entra més directament pels sentits, que té potencialitats persuasives i seductores més intenses i, per tant, una gran capacitat de produir imaginari col·lectiu i d'influir en els comportaments de la gent. La comunicació audiovisual empra un nou llenguatge tan necessitat d'un aprenentatge específic com ho és el llenguatge escrit. No tan sols cal saber de quina manera es produeix tècnicament un determinat missatge per tal d'aconseguir els efectes previstos, sinó que cal preparar el receptor dels missatges perquè sàpiga establir distincions i mostrar-se actiu i crític. Atès que l'acció comunicativa té un component de manipulació sempre possible i que es dona en un context totalment mercantilitzat, és raonable pensar que l'educació no pot romandre aliena o ignorant davant les possibles perversions de la comunicació audiovisual que puguin enterbolir una socialització adequada de la infància i la joventut.

Tot i que la tasca educativa no és una de les funcions encomanades als consells audiovisuals, la majoria d'aquests organismes s'han acostat d'una o altra manera a l'educació tot convertint-la en una part important dels seus estudis i anàlisis. Cal recordar que els consells audiovisuals tenen com una de les funcions prioritàries protegir la infància i la joventut, d'acord amb les normes de la Directiva europea

sobre la televisió. Protegir la infància significa, segons la Directiva esmentada, vetllar perquè les televisions no emetin programes nocius o perjudicials per als menors. Tot i que la nocivitat i el perjudici poden derivar directament d'uns continguts televisius poc apropiats per a la infància, convé tenir en compte que la preparació, els coneixements, la capacitat de discerniment i de crítica que tinguin els receptors constituirà una vacuna imprescindible per evitar el possible dany.

Pensar en l'educació, en conseqüència, no vol dir despreocupar-se del que puguin programar les televisions i traslladar a l'escola una responsabilitat que han d'assumir sobretot els mitjans audiovisuals. No es tracta de substituir la vigilància sobre els operadors per una educació que immunitzi de possibles perills i riscos. Es tracta, al contrari, d'actuar simultàniament en els dos fronts, atès que no es fàcil determinar amb contundència què pot resultar perjudicial ni tampoc no és possible predeterminar els resultats de l'educació. Es tracta, si més no, de no estalviar cap mena d'instrument al nostre abast perquè l'enorme potencial que sens dubte té l'audiovisual s'aprofiti de la millor manera possible en la socialització dels menors.

És aquest convenciment el que va dur el Consell de l'Audiovisual de Catalunya a elaborar, ara fa tres anys, el *Llibre Blanc: L'educació en l'entorn audiovisual*. El propòsit, en aquell cas, va ser establir un diagnòstic de la qüestió i proposar el tractament més convenient per tal de corregir les disfuncions detectades. Una de les més punyents va ser la constatació del baix nivell i el poc reconeixement existent sobre la importància de l'educació en comunicació audiovisual com a element imprescindible de l'educació reglada en general. Tot i que la Comissió Europea no deixa d'insistir i fer recomanacions sobre aquest aspecte, són pocs els països europeus que poden dir amb satisfacció i sense embuts que els seus estats respectius s'han fet

Victòria Camps

Consellera del Consell de l'Audiovisual de Catalunya

càrrec del problema. En general, s'ha donat el pas més senzill, el quantitatiu: s'han omplert les escoles d'aparells audiovisuals que, tan ràpidament com avancen les tecnologies de la comunicació, van quedant obsolets i han de ser substituïts per uns altres. En el millor dels casos, l'educació en comunicació audiovisual ha quedat reduïda a la tasca d'educar *amb* mitjans de comunicació. S'ha obviat l'educació *en i per als* mitjans, allò que pròpiament s'anomena *alfabetització en comunicació*. No és suficient utilitzar els nous mitjans, sinó que cal fer dels mateixos mitjans, i sobretot dels seus continguts, un objecte específic d'estudi.

Aquest és l'objectiu que, amb el patrocini del Consell de l'Audiovisual de Catalunya, s'ha proposat el grup de treball encapçalat per Joan Ferrés, amb el resultat que ara es presenta com a document de treball. S'ha fet l'esforç de pensar i determinar, de la manera més precisa i rigorosa que ha estat possible, el concepte de *competència en comunicació audiovisual*. Què ha de saber una persona per ser declarada "competent", "alfabetitzada", en comunicació audiovisual? Què ha de saber una persona per tenir, podríem dir també, una "cultura audiovisual"?

El document que ara es publica, i que té com a eix l'article titulat "La competència en comunicació audiovisual: proposta articulada de dimensions i indicadors", no té precedents, és un projecte capdavanter i una eina de treball imprescindible per poder avaluar, entre altres coses, si l'educació en comunicació audiovisual es realitza bé o no, si aconsegueix els resultats que hauria d'assolir. És un esforç més per impulsar una idea que, en el nostre país, encara és molt embrionària. És absolutament imprescindible que els responsables polítics de l'educació es comprometin amb l'obligació d'introduir l'educació en comunicació audiovisual a les aules. Pot ser discutible com s'ha de fer, però no es pot negligir la necessitat de parlar-ne i de posar-ho en marxa. Les conseqüències d'ignorar aquest projecte no seran només culturals, sinó també polítiques i socials. Per exemple, la necessitat expressada en la darrera reforma educativa d'introduir una matèria que eduqui els ciutadans com a ciutadans no pot deixar de banda el que fan els mitjans audiovisuals i, en concret, una televisió que no deixa de bombardejar l'audiència amb imatges i models no sempre coherents amb els valors que haurien de modelar el comportament ciutadà.

Que la televisió és un mitjà de socialització fonamental, ningú no ho pot discutir. Els estudis empírics basats en la percepció que els adolescents tenen de la televisió ens diuen clarament que, a més d'entretenir, la televisió és una font d'informació per als més joves. Com va sentenciar un exdirigent de la Federal Communications Commission, el consell audiovisual dels Estats Units, "la televisió sempre és instructiva. La pregunta que ens hem de fer és: què ensenya?" El conjunt de textos publicats en aquest document ajuden a plantejar la pregunta i a contestar-la per la via de fomentar les actituds crítiques i reflexives. Ajuden, en definitiva, a convertir l'inevitable consum televisiu en un consum no desproveït de criteris per escollir amb intel·ligència.